कुल प्रश्नों की संख्या : 42
Total No. of Questions: 42

कुल पृष्ठों की संख्या : 08
Total No. of Pages: 08

हाई स्कूल परीक्षा, दिसम्बर–2021

209

विषय : संस्कृत

Subject : SANSKRIT

समय : 03 घण्टे
Time : 03 Hours

पूर्णाङ्काः – 100
Maximum Marks: 100

निर्देशाः–

(i) ***सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति।***

(ii) ***प्रश्नानां सम्मुखे अङ्काः प्रदत्ताः।***

प्र.1 रूपं कथं रक्ष्यते? **(1)**

(i) सत्येन (ii) मृजया

(iii) योगेन (iv) वृत्तेन

प्र.2 एकदा करालमुखः नामक मकरः कम् अपश्यत्? **(1)**

(i) श्वानम् (ii) धेनुम्

(iii) अश्वम् (iv) वानरम्

प्र.3 षट्पदः पुष्पेभ्यः किं गृह्णाति? **(1)**

(i) सारम् (ii) गन्धम्

(iii) जलम् (iv) रूपम्

प्र.4 कः लोकोत्सवः प्रवर्तितः? **(1)**

(i) रामपूजनम् (ii) नारदपूजनम्

(iii) गणेशपूजनम् (iv) शिवपूजनम्

schools.aglasem.com

aglasem.com

प्र.5 शंकराचार्यस्य मातुः नाम किम्? **(1)**

(i) सीता (ii) कौशल्या

(iii) मीरा (iv) सती

प्र.6 सर्वं परित्यज्य कस्य रक्षा करणीया? **(1)**

(i) धनस्य (ii) रूपस्य

(iii) शरीरस्य (iv) अस्त्रस्य

प्र.7 'दशभिः' इति पदे का विभक्तिः? **(1)**

(i) चतुर्थी (ii) सप्तमी

(iii) प्रथमा (iv) तृतीया

प्र.8 अधोलिखितेषु अव्ययम् अस्ति – **(1)**

(i) धर्मः (ii) कुतः

(iii) अहम् (iv) किम्

प्र.9 ''लिखित्वा'' इत्यस्मिन् पदे प्रत्ययः अस्ति – **(1)**

(i) तुमुन् (ii) क्त्वा

(iii) ल्यप् (iv) टाप्

प्र.10 अधोलिखितेषु उपसर्गः अस्ति – **(1)**

(i) अप (ii) अस्

(iii) अज (iv) अश्वः

प्र.11 ''तर्हि मम शरीरेण रक्षितव्यं कुलम्'' इति कथनं कः कं प्रति कथयति? **(2)**

प्र.12 ''अनागतं यः कुरुते स शोभते'' पाठोऽयम् कस्मात् ग्रन्थात् संकलितः? कश्च तस्य लेखकः? **(2)**

schools.aglasem.com

aglasem.com

प्र.13 अधोलिखित पद्यस्य अन्वये रिक्तस्थानानि पूरयत – **(2)**

यथा खनन् खनित्रेण नरो वार्यधिगच्छति।

तथा गुरुगतं विद्यां शुश्रूषुरधिगच्छति।।

यथा ..... खनन् नरः ..... अधिगच्छति।

तथा ..... गुरुगतां ..... अधिगच्छति।।

प्र.14 कोष्ठकात् समुचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत – **(2)**

(i) ..... अग्रे मार्गे खगालयाः आसन्। (रथात्/रथस्य)

(ii) गुरुपदेशः दोषजातं .....। (हरति/विहरति)

प्र.15 आर्यभटीये कति श्लोकाः कति पादेषु विभक्ताः? **(2)**

प्र.16 उचितमेलनं कुरुत– **(2)**

(अ)	**(ब)**
(क) रोगिणः किम् मित्रम्	(i) दैवतानां च दैवतम्
(ख) माता किल मनुष्याणां	(ii) स्वयमेवोपशाम्यति
(ग) प्रभुभक्तश्च शूरश्च	(iii) वैद्यः
(घ) अतृणे पतितो वह्निः	(iv) ज्ञातव्याः षट् शुनो गुणाः

प्र.17 अधोलिखित रिक्तस्थानानि पूरयित्वा श्लोकनिर्माणं कुरुत – **(2)**

मनः प्रसादः ..... मौनमात्मविनिग्रहः।

भावसंशुद्धिरित्येतत् ..... मानसमुच्यते।।

प्र.18 कविभवभूतिकृत द्वयोः नाटकयोः नाम्नी लिखत। **(2)**

प्र.19 अधोलिखित वर्णानां समुचित उच्चारणस्थानं चित्वा लिखत – **(2)**

(क) त – तालु/दन्ताः

(ख) म – ओष्ठौ/मूर्धा

schools.aglasem.com

aglasem.com

प्र.20 निम्नलिखितेषु द्वयोः पदयोः सन्धि–विच्छेदं कृत्वा सन्धिनाम लिखत – **(2)**

(क) नैव

(ख) कश्चित्

(ग) वाताच्चिन्ता

प्र.21 अधोलिखितशब्देषु द्वयोः शब्दयोः रूपाणि निर्देशानुसारं त्रिषु वचनेषु लिखत – **(2)**

(क) लता – सप्तमी विभक्तिः

(ख) मातृ – प्रथमा विभक्तिः

(ग) भूमि – द्वितीया विभक्तिः

(घ) मनस् (नपुंसकलिंगः) पञ्चमी विभक्तिः

प्र.22 अधोलिखित पदस्य विभक्तिं वचनं च लिखत – **(2)**

'अस्मिन्' अथवा 'अस्माकम्'

प्र.23 अधोलिखितेषु पदद्वयस्य प्रकृति – प्रत्ययं च पृथक् कुरुत – **(2)**

(क) लघुत्व (ख) खादितुम्

(ग) अजा (घ) पठितवान्

प्र.24 अधोलिखितेषु धातुं प्रत्ययं च संयोज्य द्वयोः पदयोः निर्माणं कुरुत – **(2)**

(क) मन् + क्त्वा (ख) कृ + अनीयर्

(ग) पा + क्त (घ) आ + गम् + ल्यप्

प्र.25 अधोलिखित धातुषु द्वयोः धातुरूपाणि निर्देशानुसारं लिखत – **(2)**

(क) नश् – लट्लकारः प्रथम पुरुषः बहुवचनम्

(ख) भू – लृट्लकारः उत्तम पुरुषः एकवचनम्

(ग) वद् – लोट्लकारः मध्यम पुरुषः द्विवचनम्

schools.aglasem.com
aglasem.com

प्र.26 अधोलिखितेषु वाक्येषु कोष्ठकात् उचित धातुपदैः रिक्तस्थानानि पूरयत – **(2)**

(क) आवां कदापि असत्यं न (वदामि/वदावः/वदामः)

(ख) यूयं सर्वे किम् (कुरुथः/कुरुथ)

प्र.27 अधोलिखितेषु पदेषु द्वयोः पदयोः विग्रहं कृत्वा समासनामानि लिखत – **(2)**

(क) असाधुः

(ख) नीलकण्ठः

(ग) धर्मविजयं

(घ) हरिहरौ

प्र.28 समासाधारितं युग्ममेलनं कुरुत – **(2)**

''अ''	**''ब''**
(क) कृष्णसर्पः	(i) द्विगु समासः
(ख) वागार्थौ	(ii) कर्मधारय समासः
(ग) पंचवटी	(iii) अव्ययीभाव समासः
(घ) यथाशक्ति	(iv) द्वन्द्व समासः

प्र.29 अधोलिखित गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत – **(3)**

पुरा त्रिविक्रमसेनाख्यः एकः साहसी नृपः आसीत्। तस्य सभायां क्षान्तिशीलनामकः एकः भिक्षुकः प्रतिदिनम् आगत्य राज्ञे फलमेकं ददाति स्म। एवं बहूनि दिनानि व्यतीतानि। एकदा सेवकस्य हस्तात् फलं भूमौ अपतत्।

(क) त्रिविक्रमसेनः कीदृशः नृपः आसीत्?

(ख) त्रिविक्रमसेनस्य सभायां किं नाम भिक्षुकः आगतः?

(ग) एकदा कस्य हस्तात् फलं भूमौ अपतत्?

schools.aglasem.com
aglasem.com

प्र.30 अधोलिखित पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत – (3)

भोजनान्ते पिबेत्तक्रं वासरान्ते पिबेत्पयः।

निशान्ते च पिबेद् वारि त्रिभी रोगो न जायते।।

(क) भोजनस्य अन्ते किं पिबेत्?

(ख) वासरान्ते किं पिबेत्?

(ग) निशान्ते किं पिबेत्?

प्र.31 अधोलिखित नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखित – (3)

(ततः प्रविशति कश्यपः)

गौतमी – जाते! एष आनन्दपरिवाहिण्या दृष्ट्या वीक्षमाणः गुरुः उपस्थितः। आचारं तावत् प्रतिपद्यस्व।

शकुन्तला – (सलज्जम्) तात! वन्दे।

कण्वः वत्से! भर्तुः बहुमता भव। सम्राजं सुतम् आप्नुहि।

गौतमी – भगवन्! वरः खलु एषः न आशीः।

(क) कीदृशीदृष्ट्या वीक्षमाणः गुरुः उपस्थितः?

(ख) शकुन्तला कं प्रणमति?

(ग) 'सम्राजं सुतम् आप्नुहि' इति कः काम् कथयति?

प्र.32 अधोलिखित प्रश्नेषु त्रयाणां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् एकपदेन लिखित – (3)

(क) मनसा जनाः किं कुर्वन्ति?

(ख) ''मम भाग्ये विद्या नास्ति'' एषा उक्तिः कस्य अस्ति?

(ग) घटोत्कचस्य मातुः नाम किम्?

(घ) घृतक्षीरप्रदा गावः कुत्र भवेयुः?

(ङ) जृम्भकास्त्रं केन प्रयुक्तम्?

schools.aglasem.com

aglasem.com

प्र.33 रेखाङ्कित पदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत – **(3)**

(क) पुंसाम् दुर्जयः शत्रुः क्रोधः।

(ख) कनिष्ठः पुत्रः घटोत्कचेन सह चलति।

(ग) रक्तमुखः वानरः वृक्षे जम्बूफलं खादति स्म।

प्र.34 रामायणस्य रचनाकारः कः? रामायणे कति श्लोकाः सन्ति? रामायण कति काण्डेषु विभकः? **(3)**

प्र.35 भिन्नप्रकृतिकं शब्द चिनुत – **(3)**

(क) सदैव, जलौध, परोपकारः, महौषधिः।

(ख) निश्चलः, नयनः, नमस्ते, निष्कामः।

(ग) जगन्नाथः, जगदीशः, सदाचारः, स्वागतम्।

प्र.36 अधोलिखितेषु कारकवाक्येषु शुद्धवाक्यानां समक्षम् 'आम्' अशुद्धवाक्यानां समक्षं 'न' इति लिखत– **(3)**

(क) उभयतः, परितः योगे पञ्चमी विभक्तिः भवति।

(ख) नमः, स्वस्ति, रुच्, क्रुध, योगे चतुर्थी विभक्तिः भवति

(ग) अङ्गविकारार्थकपदयोगे सप्तमी विभक्तिः भवति।

प्र.37 अधोलिखितेषु कस्यचित् एकस्य चरित्रचित्रणं पञ्चवाक्येषु लिखत – **(5)**

(क) लवः

(ख) घटोत्कचः

(ग) भीमसेनः

प्र.38 स्वपाठ्यपुस्तके समागतान् कथासु कस्यचिद् एकस्य सारं पञ्चवाक्येषु लिखत – **(5)**

प्र.39 मञ्जूषातः पदानि चित्वा ''मम मातृभूमि'' इति विषये पञ्चवाक्येषु एकम् अनुच्छेदं लिखत – **(5)**

अस्माभिः, पोषणम्, स्वर्गादपि, येन–केन प्रकारेण, सत्यम्, मातृभूमिः, अहम्, माता, यच्छति, वन्दनीया

प्र.40 भवतः नाम अर्जुनः। भवान् छात्रावासे निवसति। ''आगरायाः ताजमहलम्'' इति स्थाने शैक्षिकभ्रमणाय गन्तं भवान् इच्छति। तदर्थं धनप्रेषणार्थं पितरं प्रति पत्रं लिखत। **(5)**

schools.aglasem.com
aglasem.com

अथवा

स्थानान्तरण प्रमाणपत्र प्राप्ति हेत वे स्वप्राचार्यस्य कृते एकं पत्रं लिखत।

प्र.41 अधोलिखित अपठितगद्यांशं पठित्वा प्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषायां लिखत – **(5)**

सत्सङ्गतेः महिमानं को न जानाति? संसारे सज्जनाः अपि दुर्जनाः अपि सन्ति। दुर्जनस्य सङ्गतिं कोऽपि कर्तुं न इच्छति। अपरत्र सत्संगं विना मानवस्य जीवनं एवं दुर्जीवनं भवति। वस्तुतः सत्संगतिः जनानां पोषिका कुसंगतिश्च नाशिका।

(क) कस्य महिमानं को न जानाति?

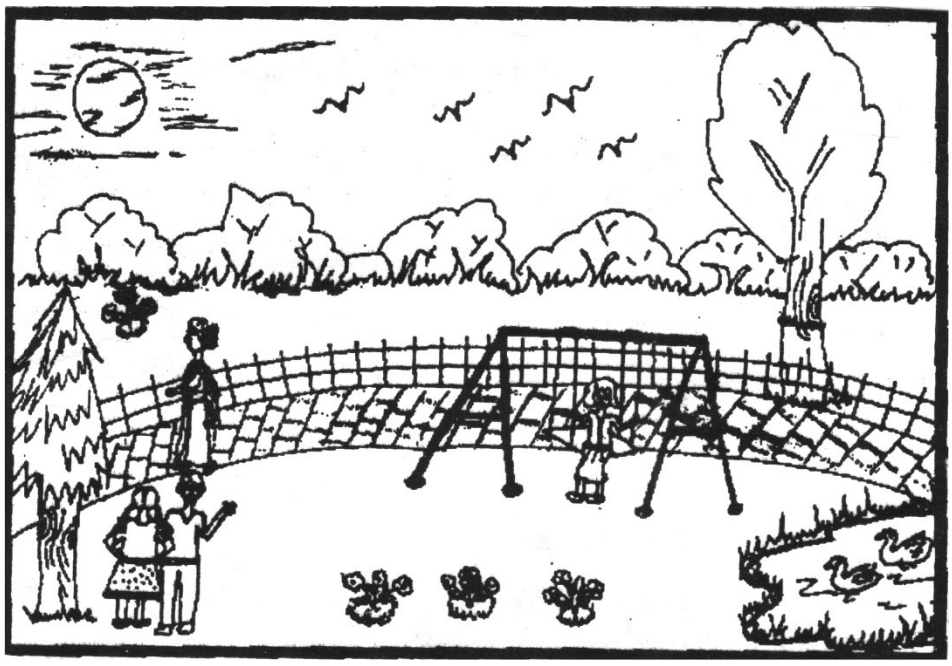
(ख) कस्य सङ्गतिं कोऽपि कर्तुं न इच्छति?

(ग) सत्सङ्गतिं विना जीवनं किं भवति?

(घ) कुसंगति कीदृशी?

(ङ) सत्संगतिः केषाम् पोषिका?

प्र.42 प्रदत्तचित्रम् अवलम्ब्य संस्कृते पञ्चवाक्यानि रचयत – **(5)**

---

schools.aglasem.com
aglasem.com

कुल पृष्ठों की संख्या : 04

हाई स्कूल परीक्षा, दिसम्बर–2021

आदर्श उत्तर

209

विषय : संस्कृत

Subject: SANSKRIT

उ.1 (ii) मृजया (1)

उ.2 (iv) वानरम् (1)

उ.3 (i) सारम् (1)

उ.4 (iii) गणेशपूजनम् (1)

उ.5 (iv) सती (1)

उ.6 (iii) शरीरस्य (1)

उ.7 (iv) तृतीया (1)

उ.8 (ii) कुतः (1)

उ.9 (ii) क्त्वा (1)

उ.10 (i) अप (1)

उ.11 वृद्धस्य भार्या – घटोत्कचम् प्रति। (2)

उ.12 पञ्चतन्त्रात् संकलितः, विष्णुशर्मा तस्य लेखकः। (2)

उ.13 अन्वये रिक्तस्थानपूर्तिम् – (2)

खनित्रेण, वारि, शुश्रूषु, विद्याम्

उ.14 रिक्तस्थानपूर्ति – (2)

(i) स्थस्य

(ii) हरति

उ.15 121 श्लोकाः, चतुर्षु पादेषु विभक्तः। (2)

उ.16 मेलनं – (2)

अ		ब	
(क)	रोगिणः किम् मित्रम्	(iii)	वैद्यः
(ख)	माताकिल मनुष्याणां	(i)	दैवतानां च दैवतम्
(ग)	प्रभुभक्तश्च शूरश्च	(iv)	ज्ञातथाः षट् शुनो गुणाः
(घ)	अतृणे पतितो वहिन	(ii)	स्वयमेवोपशाम्यति

schools.aglasem.com

aglasem.com

उ.17 रिक्तस्थानपूर्तिः – (2)

सौम्यत्वं, तपो

उ.18 उत्तररामचरितम्, महावीर चरितम्, मालतीमाधवम् (किमपिद्वयम्) (2)

उ.19 उच्चारणस्थानम् – (2)

(क) त – दन्ताः

(ख) म – ओष्ठै

उ.20 **सन्धिविच्छेदं – सन्धिनाम (द्वयम्)** (2)

(क) न + एव – वृद्धिस्वरसन्धिः

(ख) कः + चित् – विसर्गसन्धिः

(ग) वातात् + चिन्ता – व्यञ्जनसन्धिः

उ.21 शब्दरूपाणि – (किमपिद्वयम्) (2)

(क)	लतायाम्	लतयोः	लतासु
(ख)	माता	मातरौ	मातरः
(ग)	भूमिम्	भूमी	भूमीः
(घ)	मनसः	मनोभ्याम्	मनोभ्यः

उ.22 अस्मिन् – इदम् (पु.) सप्तमी एकवचनम् (2)

अथवा

अस्माकम् – अस्मद्, षष्ठी विभक्ति, बहुवचनम्

उ.23 प्रकृतिप्रत्ययं – (किमपिद्वयम्) (2)

(क) लघु + त्व

(ख) खाद् + तुमुन्

(ग) अज + टाप्

(घ) पठ् + क्तवतु

उ.24 धातु प्रत्ययं संयोजनम् – (किमपिद्वयम्) (2)

(क) मत्वा

(ख) करणीय

(ग) पीतः

(घ) आगम्य

उ.25 धातुरूपाणि – (किमपिद्वयम्) (2)

(क) नश्यन्ति

(ख) अभवम्

(ग) वदतम्

schools.aglasem.com

aglasem.com

उ.26 (क) वदावः (1)

(ख) कुरूथ (1)

उ.27 **समासविग्रह — समासनाम् (किमपिद्वयम्)** (2)

(क) न साधुः — नञ् तत्पुरुषः समासः

(ख) नीलं कण्ठं यस्य सः — बहुब्रीहि समासः

(ग) धर्मस्यहविजयं — षष्ठी तत्पुरुषः समासः

(घ) हरि च हरः च — द्वन्द्व समासः

उ.28 युग्ममेलनं — (2)

	'अ'		**'ब'**
(क)	कृष्णसर्पः	(ii)	कर्मधारय समासः
(ख)	वागार्थौ	(iv)	द्वन्द्वसमासः
(ग)	पंचवटी	(i)	द्विगुसमासः
(घ)	यथाशक्ति	(iii)	अव्ययीभाव समासः

उ.29 गद्यांशस्य उत्तराणि — (3)

(क) त्रिविक्रमसेनः साहसी नृपः आसीत्।

(ख) त्रिविक्रमसेनस्य समायां क्षान्तिशीलनामकः भिक्षुकः आगतः।

(ग) एकदा सेवकस्य हस्तात् फलं भूमौ अपतत्।

उ.30 पद्यांशस्य उत्तराणि — (3)

(क) भोजनस्य अन्ते तक्रं पिबेत्।

(ख) वासरान्ते पयः पिबेत्।

(ग) निशान्ते वारि पिबेत्।

उ.31 नाट्यांशस्य उत्तराणि — (3)

(क) आनन्दपरिवाहिण्या दृष्टया वीक्षमाणः गुरूः उपस्थितः।

(ख) शकुन्तला कण्वं प्रणमति।

(ग) कण्वः शकुन्तयां कथयति।

उ.32 प्रश्नानाम् उत्तराणि — (किमपि त्रयम्) (3)

(क) ध्यायन्ति

(ख) वोपदेवस्य

(ग) हिडिम्बाः

(घ) सदा गृहे

(ङ) लवेन

schools.aglasem.com
aglasem.com

उ.33 प्रश्ननिर्माणम् – (3)

(क) केषाम्

(ख) केन

(ग) कस्मिन्

उ.34 रामायणस्य रचनाकारः महर्षि वाल्मीकि अस्ति। रामायणे चतुर्विंशतिसहस्त्रं श्लोकाः सन्ति। रामायण सातकाण्डेषु विभक्तः। (3)

उ.35 भिन्नप्रकृतिकं पदम् – (3)

(क) परोपकारः

(ख) नयनः

(ग) स्वागतम्

उ.36 (क) न (3)

(ख) आम्

(ग) न

उ.37 प्रदत्तपात्रेषु कोऽपि एकस्य चरित्रचित्रणं पञ्च शुद्धवाक्येषु लेखने शुद्धतानुसारं अङ्काः प्रदानीयाः। (5)

उ.38 पाठ्यपुस्तकात् कोऽपि एकस्याः कथायाः सारं पञ्च संस्कृत वाक्येषु लेखने पञ्चअङ्काः प्रदेयाः। (5)

उ.39 मञ्जूषातः पदानि चित्वा ''मम मातृभूमिः'' विषये शुद्धपञ्चवाक्य लेखने पञ्चअङ्काः प्रदेयाः। (5)

उ.40 पत्रे सङ्केतं, सम्बोधनं, दिनाङ्क, भाषादिकं दृष्ट्वा शुद्धपत्रस्य कृते पञ्च अङ्काः प्रदानीयाः। (5)

उ.41 अपठित गद्यांशस्य उत्तराणि – (5)

(क) सत्संगतेः महिमानं

(ख) दुर्जनस्य

(ग) दुर्जीवनं

(घ) नाशिका

(ङ) जनानाम्

उ.42 प्रदत्तचित्रम् अवलोक्य तद् विषये शुद्धपञ्चवाक्यं संस्कृत भाषायां लेखने पञ्च अङ्काः प्रदेयाः। (5)

---

schools.aglasem.com

aglasem.com